

Pedagógusok írták

OSZTÁLYFŐNÖKKÉNT EGY CISZTERCI OSZTÁLY ÉLÉN

BESSENYEI ILONA

A *A legsajátosabb osztályfőnöki feladat – minden más vezető feladatával szemben – fokozatosan egyre fölöslegesebbé tenni saját vezető szerepét. (...) Az előttünk álló feladatok ismeretében az első lépés az osztályfőnöki munka tervezése. Bármennyire meglepően hangzik is, a nevelési munkát, az osztályfőnöki munkát is tervezni kell. (Nemcsak a szakórákét.)*

A budapesti József Attila Gimnáziumban 1992 őszén indítottuk el az első ciszterci osztályt. Ennek az osztálynak az osztályfőnöki teendőit vállaltam el a korábbi négy osztályomnál szerzett tapasztalatok birtokában. Mint igazgatóhelyettes az osztály szervezésének első lépésétől kezdve részt vettem a munkában, így csaknem kilenc hónap állt rendelkezésemre, hogy végiggondoljam, mit is szeretnék elérni iskolánk első ciszterci osztályának főnökeként.

Elsőként azt igyekeztem végiggondolni, megfogalmazni, hogy **milyen a jó osztályfőnök**. Tudjuk, hogy egyetemünk, főiskolánk többségében még ma sincs ilyen irányú képzés. Fiatal kollégáink – mint sok éve mi is – csak saját emlékeikre (ha vannak ilyen emlékeik) vagy idősebb kollégáikra támaszkodhatnak, illetve maguk kínlódhatják ki hosszú évek alatt a választ.

Az osztályfőnököt az igazgató állítja az osztály élére. Így a szociálpszichológia nomenklatúrája szerint valóban főnök. *A legfőbb cél azonban, hogy pszichológiai és pedagógiai értelemben is vezetővé váljék.* A csoportlélektan egész sor tulajdonságot állít szükségesnek a jó vezető esetében: törődés a ránbízottakkal, azonosulás, szolidaritás, kezdeményezőkézség és irányítóképesség, megfontoltság, s nem utolsósorban szakértelem. Az osztályfőnök esetében az osztályfőnök sajátos vezetői feladatai határozzák meg, hogy a vezető általános személyiségvonásai közül melyek kapnak nagyobb hangsúlyt, s milyen árnyalatokkal módosulnak.

Az osztályfőnök sajátos vezetői feladatait alapvetően az a tény határozza meg, hogy a rábízott csoport tagjai gyerekek, ifjak, azaz fejlődésben lévő személyiségek. *De a legsajátosabb osztályfőnöki feladat – minden más vezető feladatával szemben – fokozatosan egyre fölöslegesebbé tenni saját vezető szerepét.* Pl. az érettségi idejére önirányításra tegye alkalmassá a közösséget, alakítson ki egy olyan gárdát, mely képes vállalni a vezetés részfunkcióit.

Az osztályfőnök ezen felsorolt feladatai szükségképpen érett személyiséget feltételeznek. A tanulók között végzett közvetlen nevelőmunka során a *pedagógus legfontosabb munkaeszköze a tulajdon személyisége*. Az osztályfőnöki munkát vállaló pedagógus egyik legfontosabb személyiségjegyének tartom a *belső egyensúlyt, a kiegyensúlyozottságot*. Hiszen az osztályfőnök-tanuló kapcsolat személynek személyhez való viszonyában jelenik meg. Erkölcsi nevelés kérdéseiben, az értékítéletek, a magatartás formálásának tükrében a *személyes hatás megsokszorozódik*.

A másik fontos követelménynek az osztályfőnök *megszólíthatóságát* tartom. A megszólíthatóság a kétirányú kommunikáció lehetősége: a párbeszéd, a megbeszélés, a vita lehetősége. Nevezhetnénk ezt a tulajdonságot *rendelkezésre állásnak* is. Két szempontból is említésre méltó ez a tulajdonság:

- a) Az iskolai oktató munkában egyre nagyobb teret kap a modern gépi eszközök használata. Bármiféle televíziós, videós, tesztlapos oktatás lényegileg különbözik a személytől személyig futó pedagógiai ráhatástól. Mennyi pedagógiai ráhatást veszítünk el például azzal a rideg ténnyel, hogy a tantárgyak többségében a számonkérés főleg írásban történik.
- b) A megszólíthatóság jelentőségét ugrásszerűen növeli az a szomorú tény, hogy diákjaink jelentős részének életében csak a pedagógus, esetenként az osztályfőnök az a felnőtt személy, akit „megszólíthat”, akit érdekelnek életének kisebb-nagyobb gondjai, bajai, örömei.

Végiggondolva a jó osztályfőnök néhány fontosnak vélt személyiségvonásait, ejtünk néhány szót **a ciszterci osztály osztályfőnöke előtt álló sajátos feladatokról**.

- Elsődleges feladatunk a *felsőfokú tanulmányokra való felkészítés, az értelmiségi pályákra irányítás*.
- Fontos hangsúlyozni, hogy *katolikus valláserkölcsei nevelést akarunk végezni*, melynek színtere nem korlátozódik a heti két hittanórára, hanem irányadó elve az osztályfőnöki munka minden színtérének. Természetesen fel kell használni a szakórák adta lehetőségeket is.

A ciszterci szellemű nevelés szépen hangzó kifejezését konkretizálva azt szeretnénk, hogy *szoros* (az átlagos osztályokénál sokkal szorosabb) *kapcsolatot építsünk ki a szülői házzal, és ezt a kapcsolatot mindvégig ápoljuk*. S nem utolsósorban a ciszterci hagyományoknak megfelelő családi tanár-diák viszonyt szeretnénk kialakítani.

Az előttünk álló feladatok ismeretében az első lépés **az osztályfőnöki munka tervezése**. Bármennyire meglepően hangzik is, a nevelési munkát, az osztályfőnöki munkát is tervezni kell. (Nemcsak a szakórákét.) Szerencsés dolog, ha hosszabb idő előzi meg a felkészülést, a tényleges munkát. Így egyaránt tanulmányozhatjuk a fellelhető szakirodalmat, tudatosan figyelhetjük az előttünk

járók munkáját, elvesse értékeit, elvetve hibáit, vagy csak a tőlünk idegen gondolatokat. Végiggondoljuk célkitűzéseinket, s kényszerülünk annak megfogalmazására is.

A szellemi felkészülést, a gondolatokat követheti az *írásbeli, részletesebb tervezőmunka*.

Az osztályfőnöki munkaterv egy lehetséges felépítése:

Megjegyzés: Az írott munkaterv nem jelenti azt, hogy mereven, időről időre ragaszkodni kell hozzá. De van miből kiindulni.

1. rész: Előzmények, tények – helyzetelemzés

(Évenként más szempontok alapján végezhető.)

- *I. osztály:* A jelentkezési lapok alapján milyen gyerekkel kell dolgoznunk? (tanulmányi eredmény, szociális helyzet első információi: szülők foglalkozása, testvérek száma stb., melyik iskolából jöttek. Ha volt felvételi, a többi I. osztállyal való összehasonlítás, fiú-lány arány, nyelvválasztás stb.)
- *II. osztály:* Az első év általános tapasztalatai: tanulmányi helyzet, hiányzás, egészségügyi állapot, szociális helyzet, problémás gyerekek, szülőkkel való kapcsolat, az osztály külső kapcsolatrendszere. Az új tanév előre látható fontosabb eseményei, feladatai, munkarendi kérdések stb.

2. rész: Az adott tanév legfontosabb nevelési céljai és az ezek megvalósítása érdekében kitűzött feladatok

3. rész: A nevelési terv havi lebontása, kapcsolva hozzá az osztályfőnöki órák előre tervezhető témáit

4. rész: A tanulmányi kirándulás terve

A tervekből mit sikerült eddig életre kelteni? Mit eredményezett és hogyan realizálódott a megszólíthatóság a gyakorlatban? *Mit sikerült elérni a tanulókkal való személyes kapcsolat kiépítésének területén?* Tekintsük át időrendben, mi is történt az ügyben.

- Beiratkozáskor minden diák kapott egy levelet az osztályfőnöktől, melyben a legfontosabb tudnivalókról kapott információt (könyvek, kötelező olvasmányok, egyéb felszerelések, őszi programok, stb.). A levél kérdéseket is tartalmazott, a választ a nyári szünetben kellett elkészíteni (bemutakozó levél).
- A diákokkal augusztus utolsó hetében találkoztunk. A programok között szerepelt az iskola bemutatása, eljövendő tanteremünk rendezése, díszítése, egész napos kirándulás, közös szentmise.
- Szeptemberben az iskolai gólyatáborban ismerkedtünk tovább egymással és a többi elsőssel. A hónap végén az osztályfőnök egy-egy névreszóló levélben fogalmazta meg első benyomásait a gyerekekről a gyerekeknek.

- Október végére minden diáknak alkalmá nyílt, hogy otthonában is találkozhasson az osztályfőnökkel, s bemutathassa családját. Közben kialakult az egyezményes titkos kopogási jel az iskolában az osztályfőnök szobájának ajtaján, s megtörtént az első titkosírásos levélváltás is.
- Az első karácsony megható közös ünneplését a félévi jó eredmények jutalmaként egy téli tábor követte, hol az összezártság, a nomád körülmények tovább gyarapították ismereteinket egymásról.
- A félévi eredményeket személyreszólóan beszéltük meg.
- Az évvégi közös zárandoklatnál már „nagyon” ismertük egymást.
- A levelezést folytattuk a nyári szünetben is.
- Ősszel együtt készültünk az osztály önképzőköri üléseire, ahol mind a 31 tanulóknak alkalmá nyílt, hogy érdeklődésének megfelelő témából tartson egy-egy 20 perces előadást népes közönség jelenlétében.
- A karácsonyi meglepetések után már az elkövetkező évek céljait próbáltuk minden diákra nézve külön-külön megfogalmazni, s megbeszélni az ehhez kapcsolódó fakultációs választás lehetőségeit.

A személyes kapcsolatok kiépítése nem választható el **a közösségformálás lépéseitől**. Tudjuk, hogy közösséget kialakítani, formálni nem egyszeri feladat. Mit lehetett tenni első lépéseként?

- Nagy hatása volt az augusztusi első közös programoknak. Előbb ismerkedtünk meg egymással és az iskolával, mint a többiek. Ismerkedtünk, és mindjárt együtt is dolgoztunk. Termet rendeztünk, padokat súroltunk, alakítottuk, szépítettük eljövendő „második otthonunkat”.
- A sok közös, iskolán kívüli együttlét (gólyatábor, téli tábor, a lelki gyakorlatok, a belpátfalvi találkozó) valóban segítették az alakuló közösség formálódását. De sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítok – utólag visszanézve is – azoknak az eseményeknek, ahol az osztálynak valamilyen feladatot is meg kellett oldani, *együtt kellett dolgoznia*. Így vált szép emlékké az osztály névadó ünnepe, hol egy szép műsor keretében fogalmaztuk meg, kik vagyunk, milyen úton akarunk járni. Így formálta az egyes diákokat a különféle ünnepélyekre, munkára való felkészülés. Volt karácsony, anyák napja, segítettük az új I. osztályosokat, s II. osztályban már gyakorlottan szerveztük meg a pedagógus gyerekek Mikulás-ünnepségét.
- A második év kiemelkedő eseményei mégis az önképzőköri ülések voltak, ahol ki-ki megtapasztalhatta, hogy egyedül még egy látszólag teljesen önálló előadás tartása sem lehetséges.
- Megismertük a közös gyászt is egyik édesapa és egyik tanárnőnk elvesztésekor.
- Megtanultunk együtt örülni a jó tanulmányi eredményeknek, s a Szent Imre Ház tatarozásánál végzett kétkézi munka örömeinek.

Miközben a tanár-diák kapcsolat bensőségessé tételén, a közösségformáláson fáradoztunk, igyekeztünk **a szülői házzal való kapcsolat megteremtésén** is munkálkodni.

- Már az első év augusztusában egy szülői értekezleten találkozott a hittantanár és az osztályfőnök a szülőkkel. A célkitűzések vázolása, a fogadtatás nem maradt hatástalan. A személyes kapcsolatteremtést szolgálták az első két hónapban megvalósuló családlátogatások, majd a második félévben a személyre szóló fogadóórák. Megalakult a Ciszterci Szülők Egyesülete is. A további szülői értekezletek lassan baráti megbeszéléssé váltak.
- Második évben már természetesnek tűnt, hogy az önképzőkori üléseken a szülők többsége is részt vesz.

A személyes kapcsolatok elsősorban iskolán kívüli építésén, a közösségformálás lépésein túl szólni kell az osztályfőnöki munka „hivatalos” színteréről, az **osztályfőnöki óráról**. Legtöbbünk nem látott „minta órát”, s kollégáink sem szeretik, ha osztályfőnöki órákat látogatjuk, amolyan „családi ügy” ez, a külső szemlélő csak zavaró tényező.

Mégis milyen típusú osztályfőnöki órákat lehet tartani? Nézzünk egy lehetséges csoportosítást!

- a) Az egész osztályt érintő téma esetén:
 - jelen van az egész osztály, s a feldolgozás lehet frontális vagy csoportfoglalkozás. Célszerű az előkészítésben a gyerekeket is bevonni: idézetek gyűjtése, hang- és képriport készítése, stb.;
 - jelen van az egész osztály, de az órát vendégelőadó tartja (egészségügyi kérdések, történelmünk nagy tanúi, stb.).
- b) Egy-egy csoporttal foglalkozunk az óra keretében, de nem feltétlenül az iskolában.
- c) Iskolán kívüli programok az egész osztály számára: múzeum-látogatás, előadás stb.

Az órákon alkalmazott módszerek: hagyományos frontális módszer; csoportfoglalkozások; szerepjátékok. Nagyobb témák esetén lehet az órákat tömbösíteni is.

Az osztályfőnöki munka egyik jellegzetességéről még nem esett szó. Ritkán adatik meg, hogy munkánk eredményét teljes egészében lemérhetnénk. *Számítanunk kell kudarcokra is, s arra is, hogy esetleg a gyakorlatunkban már bevált módszerek egy-egy osztállyal csődöt mondanak. Minden osztály más. Nekünk is meg kell újulnunk, s nem szabad elfelejtenünk, hogy nemcsak mi alakítjuk a gyerekeket, de ők is minket.*

Viszont remélhetjük, hogy mindazok, akik bármilyen osztályban vállalkoznak az osztályfőnöki munkára, megérik a gyerekek sokszor szégyenlős, kamaszos reakcióiból, hogy szükség van ránk, s munkánkkal szebbé tehetjük életüket ma és holnap.

